

Pascual Madoz, un dels primers ciutadans d'honor d'Andorra

Enric PALMITJAVILA i RIBÓ

Tothom associa almenys dues coses al nom de Pascual Madoz: la desamortització que va impulsar quan era ministre d'Hisenda del govern espanyol i el seu monumental *Diccionario*. La resta d'actuacions, obres, publicacions i esdeveniments protagonitzats pel gran polític liberal espanyol del segle XIX són molt menys conegudes, ocupen un discretíssim segon o tercer pla, podríem dir que han quedat eclipsades per la magnitud de les dues primeres. I hi ha un esdeveniment molt remarcable de la seva biografia que de tan desconegut és totalment inèdit, almenys ho era fins avui: Pascual Madoz Ibáñez (1806-1870) va rebre la nacionalitat andorrana el 1854.

Pascual Madoz i Andorra tenen en comú que varen viure temps difícils en els decennis centrals del segle XIX, moltes vegades en íntima connexió, quan el que passava a l'altra banda de la frontera del riu Runer tenia repercussions immediates a les Valls. Espanya, esgotada pels desastres de les guerres napoleòniques, no va tardar a entortolligar-se en la Primera Guerra Carlista (1833-1840); la segona, de 1846 a 1849, i finalment la tercera, de 1872 a 1876, en la qual la Seu d'Urgell esdevé una plaça decisiva i juga un paper important. De tots els episodis bèl·lics, del tràgic de refugiats i conspiradors, de la fugida dels perdedors i represaliats, Andorra no en quedarà pas exempta en cap moment. D'una manera encara que passiva, les conseqüències a casa nostra varen ser nefastes: hostilitats als passos fronterers, supressió de les franquícies duaneres de què es beneficiava Andorra des de temps immemorials, refugiats d'un i altre signe que buscaven asil o preparaven les seves estratègies per atacar els adversaris. Les conseqüències varen ser de tal abast que va arribar a perillar la nostra integritat nacional.

Abans d'aquestes turbulències va veure la llum del dia el nostre protagonista a Pamplona (Navarra), terra que havia estat agermanada amb la nostra a l'època que la seva reina Caterina era copríncesa de les Valls d'Andorra (1483-1512). Madoz va morir als 64 anys, a Gènova i de pas per la ciutat, quan viatjava amb la legació espanyola que anava a Florència per oferir la corona espanyola al duc d'Aosta, Amadeu I de Savoia. Un dramàtic final: no va poder veure realitzada en vida la solució que preconcitava a la complicada i inestable situació política espanyola, que ell havia votat a les Corts i de la qual era un dels màxims impulsors, juntament amb personatges liberals de tanta volada com el general Joan Prim i Prats.

Ara no és el cas de fer aquí una biografia detallada del personatge, però hem de recordar que va ser molt popular per la seva trajectòria política, diputat a les Corts de Madrid, governador de la Vall d'Aran i de Barcelona, ministre d'Hisenda i, com a tal, artífex de la desamortització de les propietats de l'Estat, l'Església i els béns comunals més important que s'havia fet a Espanya: l'Estat espanyol va ingressar 7.856 milions de rals entre 1855 i 1895, gairebé el doble del que s'havia obtingut amb l'anterior desamortització de Mendizábal, i els va destinar a cobrir el dèficit pressupostari, amortitzar deute públic i fer obres públiques, i reservar-se 30 milions de rals anuals per reedificar i restaurar esglésies.

Tampoc no em pertoca documentar la seva extensa obra bibliogràfica, encara que és absolutament preceptiu fer constar que la seva obra cabdal és el *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, publicat en 16 volums a Madrid (1845-1850), després de 15 anys, 11 mesos i 7 dies de treballs de recerca, compilació i redacció –segons ens diu el mateix autor–. Una font de coneixement que ha estat imprescindible durant molts anys i encara segueix sent-ho avui en dia per als historiadors, investigadors i arqueòlegs, però que a més és una referència d'informació extraordinària sobre Andorra, entrada que ocupa 12 columnes de 75 línies aproximadament. És una cosa insòlita i mai vista en un diccionari que el capítol andorrà hi tingui un tractament tan extens i detallat. El *Diccionario* ha esdevingut tan conegut, consultat i perseguit àvidament a les llibreries de vell, que l'apel·latiu *Madoz* designa inequívocament el mateix llibre, cosa que passa només de tant en tant en les grans realitzacions del pensament universal.

Però ens hem de preguntar: què hi té a veure un diputat del Congrés de Madrid amb Andorra? Per començar, Pascual Madoz no és un diputat llunyà tal com podria semblar en un principi, no ha estat escollit i afincat en algun remot districte electoral castellà, andalús o de la seva Navarra natal, sinó que, en una dilatada i experimentada carrera parlamentària de 16 eleccions guanyades entre 1836 i 1869, en 13 casos es presenta i obté l'acta justament per la circumscripció provincial de Lleida. Era un gran coneixedor de la geografia física i humana, de l'economia i la història de les comarques lleidatanes, com es fa de notar si examinem una vegada més el *Diccionario*, però la seva experiència política també lleidatana ens l'apropa encara més a les nostres terres. Altrament, advocat de professió, va exercir la seva carrera a Barcelona i en va ser governador civil, així com jutge de primera instància i governador de la Vall d'Aran.

El 1853 les relacions d'Andorra amb Espanya passaven un mal moment, el govern de Madrid no volia reconèixer els privilegis duaners històrics i al·legava que havien caducat; les seves tropes violaven la neutralitat del nostre país en fer decomisos de bestiar i altres gèneres dins el territori andorrà. Una vegada més, la nostra independència estava en greu perill. Llavors, el Consell General, conscient de la gravetat de la conjuntura, va prendre la ferma i sàvia decisió d'enviar, el 21 de novembre de 1853, una delegació a Madrid per defensar-se. Calia ajut i consell de fora, involucrar en les negociacions algú que conegués perfectament els passadissos del poder, i aquest va ser el diputat veí Pascual Madoz Ibáñez, acompanyat pel jurista de la Seu d'Urgell Josep Albià, a qui el Consell havia recorregut altres vegades en demanda de consell jurídic i que era diputat provincial. La delegació andorrana, amb el seu *saber fer*, aconseguí els seus objectius i salvà la independència d'Andorra amb tres reials decrets, datats el 31 de desembre de 1853, i el 4 i 24 de gener de 1854, que retornaven a la Vall les prerrogatives del lliure comerç amb Espanya.

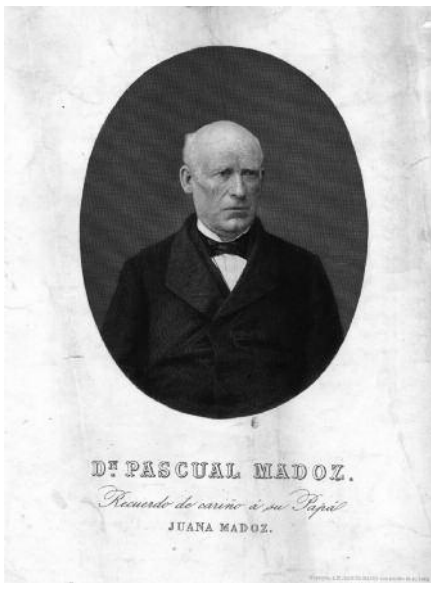
*El Consell general de la República de la Vall de Andorra a
Don Pascual Madoz*

*En justa consideració a vosta merit y als mèrits extenses d'ells;
que Vostre Don Pascual Madoz, ~~Abat~~ Abat y Arcebisbe parlat
de la Vila de Madrid, y Diputat a Cortes de la Nación Española, ha fet
a NOSTRA REPUBLICA en les negociacions a la Nipera y Sobran
de España sobre la integritat del Territori e independència
de Andorra en sessió del dia de abey ha acordat donar
nombres com vos declara Natural de la Vall de
Andorra y un del seus fills mes estimats y dignes
y honorables, com ab lo present vos honra, Carta de
Naturalidad, per la qual s'aplica en aquesta República
com en altra Nacio han tingut y gozats per Natural
de Andorra ab los mateixos privilegis y exencions, de que dins
y fora de la Vall goza la Nacion catala; Moltos per lo tant com
muna també lo Consell als Habitants y a las Libertats de la mateixa
y especialment com repusio y Fomento a las de España, de Francia y demas
que llech, hecho, que en lo cas y qualquiera temps en que aquesta
carta de presentada, Vos Vengue y comitacion con el tal*

Apèndix 1: Carta de Naturalesa atorgada pel Consell General de les Valls d'Andorra a Pascual Madoz (10 d'abril de 1854). Font: Col·lecció Particular

Apèndix 2: Retrat de Pascual Madoz, dedicat a la seva filla Juana

Apèndix 3: Portada del tom VII del Diccionario Geográfico-Estadístico-co-Histórico de España y sus posesiones de ultramar, editat a Madrid el 1847

El Consell General, en agraïment a l'èxit de la delegació, al treball de mediació i lobby amb el Congrés dels Diputats, el govern i la reina Isabel II, i per tots els favors esmerçats en pro del nostre país, el 10 d'abril de 1854 envià a Madoz la carta d'agraïment que es transcriu a continuació:

Senyor Don Pascual Madoz.

Madrid.

Andorra 10 de Abril de 1854.

Molt senyor Nostre y de nostra major afecte:

No pot aquesta Vall y nostre afecte significar a V. de una manera mes sencilla y acomodada als sentiments de sos habitants y a nostra inexplicable gratitud per los grans serveys que ha fet a aquesta República, que ab la petita aspresió de un dels productes del territori, que per ser especialitat se ha adquirit sert renom.

També acompanyam una carta de Naturalesa que lo Consell, desitjós de honrarse ab el seu nom, ha expedit en favor de V.

V. en la elevació de son caracter y en la bondat de son cor, no apreciará nostre obsequi per son valor sino per la humilitat de nostra condició y per lo grau de nostra voluntat.

Tinga, puig, la dignació de admetrerlo com altra prova de la nostra mes distingida consideració y del afecte de sos mes apasionats seus segurs servidors.

Font: Col·lecció particular.

Com veiem, el document anava acompanyat d'un present, que no costa gens d'imaginar quan se'ns diu textualment que és (...) *un dels productes del territori que, per ser especialitat, se ha adquirit sert renom*, i una carta de naturalesa (apèndix 1), en la qual el Consell General, en consideració al mèrit i els serveis extraordinaris prestats a (...) *Nostra República en sas reclamacions a la Reyna y Govern de España sobre la integritat del territori e inunitat de drets y privilegis (...) ha acordat declararvos com vos declara Natural de dita Vall de Andorra y un dels seus fills mes estimats y dignes, y donantvos, com ab la present se vos dona, Carta de Naturalesa, per la cual aixís en aquesta República com en altra nació, siau tingut y reputat per Natural de Andorra ab los mateixos privilegis y exempcions de que dins y fora de la Vall gosan los Andorrans.*

Efectivament, des de llavors seria un dels fills més estimats i dignes de casa nostra. El seu comportament, la seva honestat política liberal i la forma d'abordar les dificultats que encara apareixerien al futur varen fer de Pascual Madoz un intèrpret actiu dels interessos i les particularitats andorranes. Nou anys després, el 29 de setembre de 1863, el Consell General tornava a nomenar-lo, juntament amb el secretari Joaquim de Riba, com a representants davant la reina Isabel II i el govern d'Espanya per portar a terme les diligències necessàries per aconseguir la renovació dels privilegis d'Andorra, tal com consta al document 3846 del fons de l'Arxiu de les Set Claus, a l'Arxiu Nacional d'Andorra.

Enric Palmitjavila i Ribó,
empresari i cònsol honorari d'Alemanya a Andorra